

Історія Тома Джонса, знайди. роман у 2 т. Т. 2

Генрі Філдінґ

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — І. Кабаль-Бондаренко

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Scribimus indocti doctique passim 4 —

ці слова справедливіше було б сказати про історика чи біографа, ніж про будь-кого з письменників іншого роду, бо всі види мистецтва та всі науки (й навіть критика) вимагають певного рівня знань та освіченості. Можливо, лише поезія може бути винятком; однак і вона вимагає певного ритму чи чогось подібного; натомість для написання героїчного чи побутового роману потрібні лише папір, пера, чорнило та вправність руки, щоб скористатися ними. Здається, самі автори тієї ж думки; такою ж, вочевидь, є й опінія їхніх читачів — якщо вона взагалі у них є.

Звідси випливає та загальна зневага, з якою світ, який судить про ціле на підставі більшості, відчуває до всіх авторів історичних романів, котрі не черпають своїх матеріалів із архівів. І саме усвідомлення цієї зневаги й змусило нас ретельно уникати терміна «роман» — означення, яке за інших обставин цілком би нас задовольнило. Втім, наша праця має всі підстави називатися історичним твором, позаяк усіх наших персонажів узято з такого невичерпного та достовірного джерела, як «Книга судного дня природи», про що ми вже неодноразово говорили. І, звісно ж, наша праця заслуговує на вирізнення з-поміж тих творінь, які один із найдотепніших з людей вважав продуктом такого собі *pruritus* 5 або ж розслабленості мозку.

Проте, крім ганебної плями, яка лягає на один із найкорисніших і найзахопливіших видів літературних жанрів, є всі підстави вважати, що, заохочуючи подібних авторів, ми множитимемо ще й ганьбу іншого роду: ідеться про репутацію багатьох гідних і поважних членів суспільства, бо найбільш недалекої та вельми нудні автори, так само, як і найнудніші друзі, не завжди бувають безневинні. І в тих, і в інших достатньо вправні язики, щоб сказати речі непристойні й образливі. Отож, якщо висловлена нами думка є справедливою, то не доводиться дивуватися, що твори такого

низького походження є низькими самі по собі або ж заплямовують інших.

Тому, щоб попередити в майбутньому таке невинуватене зловживання дозвіллям, літературою, а також свободою преси, — й особливо тепер, коли у світі постала велика загроза сього, — я й візьму на себе сміливість зазначити тут кілька якостей, кожна з яких значною мірою є необхідною такого роду історикам.

По-перше, це — хист або іскра Божя, без чого, як твердить Горацій, не буде жодної користі від наших занять. Під хистом я маю на думці здатність чи, радше, здатності розуму осягнути всі речі, доступні для нашого пізнання, й розпізнавати їхні суттєві відмінності. А це є не чим іншим, ніж винахідливістю та судженням, що обидві разом іменуються загальною назвою «геній» — бо це ті дари природи, з якими ми приходимо в сей світ.

Стосовно кожної з них багато хто припускався серйозних помилок, бо під винахідливістю, гадаю, зазвичай розуміють творчі здібності, на які більшість із авторів героїчних романів претендують; натомість винахідливість означає (саме таким є точне значення цього слова) не більше, ніж відкриття чи з'ясування чогось; або ж, якщо пояснити це розлогіше — швидке та глибоке проникнення в істинну суть усіх об'єктів нашого пізнання. А це, на мою думку, рідко коли відбувається без одночасного судження, бо як можемо ми сказати, що проникли в суть двох речей без того, щоб вирізнити відмінності між ними? Таке мені важко уявити, хоча останнє є, без сумніву, парафією судження; й, однак, знаходяться деякі мудрі люди, які погоджуються з усіма найбільшими бовдурами на світі, твердячи, що рідко коли обидві ці риси поєднуються в одній особі.

Однак якби вони й поєднувалися, їх без чималої порції освіти ще недостатньо для досягнення нашої мети; і тут я знову міг би послатися на авторитет Горація та багатьох інших — якби він був

потрібен для доведення того, що жодні інструменти не стануть у пригоді працівникові, якщо вони не відточені мистецтвом, або якщо він не знає, як застосувати їх у справі чи не має матеріалу, до якого їх застосувати. Усе це досягається винятково навчанням, адже природа може забезпечити нас лише здібностями або, як я волів би це назвати, знаряддями нашого фаху; навчання ж повинно налаштувати їх для застосування; дати вказівки, як ними користуватися та, нарешті, надати хоча б частину матеріалів. Ґрунтовні знання історії та красного письменства є конче необхідними, бо без таких мінімальних знань немає сенсу вдавати із себе історика: це так само, як будувати будинок без дерева чи розчину, без цегли або каменю. Гомер і Мільтон хоча й прикрасили свої твори пречудовими віршами, однак були не лише істориками, в нашому розумінні цього слова, а й найосвіченішими людьми свого часу.

І знову ж — є ще один вид знань, якого не може дати жодна освіта і який добувається лише в процесі спілкування. Він конче потрібен для розуміння людських характерів, і найменше знають про нього вчені педанти, ціле життя яких минало в коледжах, серед книжок; бо хай би як тонко не описували людську натуру письменники, практичне розуміння її ми можемо винести лише з безпосереднього спілкування з людьми. Те саме відбувається і з іншими галузями знань. Ані фізику, ні юриспруденцію не можна практично засвоїти лише за допомогою книжок. Навіть фермер, плантатор чи садівник повинні підкріплювати досвідом ті початкові знання, які вони отримали в процесі читання. Хай би як ретельно винахідливий містер Міллер 6 не описував рослину, він неодмінно порадив би своєму учневі поглянути на неї в садку. Оскільки ми відчуваємо, що, навіть після найтонших мазків Шекспіра чи Джонсона, Вічерлі 7 чи Отвея 8, увагу читача все ж оминають деякі нюанси природи, які йому висвітлить вдумлива гра Гарріка 9,

Сіббер 10 чи Клайв 11 [12], — так само на кону справжнього життя характер людини проявиться яскравіше, ніж його можна описати. І якщо вже такими є майстерні та виразні описи, які видатні автори брали з життя, то якими можуть вийти ці описи в письменника, що запозичує їх не з природи, а з книжок? Подібні характери є лише блідими копіями з копій і не можуть передавати ні істинності, ні духу оригіналу.

Отже, розмова нашого історика повинна бути універсальною; тобто він має спілкуватися з людьми всіх станів й освіти, бо знання так званого вищого світу не дасть йому поняття про життя нижчих верств, і *e converso* 13 — знайомство з життям нижчих прошарків людства не відкриє йому звичок вищих. І хоча може видатися, що знання кожного з цих класів дасть йому змогу описати принаймні те, з чим він доволі добре обізнаний, однак і в цьому разі такий історик буде далекий від досконалості, адже шаленства одного класу пізнаються лише через порівняння з іншими. Наприклад, претензійність життя вищого світу видається смішною й абсурдною порівняно з простотою життя нижчого класу, і навпаки — грубість і неотесаність останнього сильніше б'є в очі своєю неоковирністю у контрасті та протиставленні з увічливістю першого. Крім того, кажучи відверто, манери нашого історика значно покращаться від спілкування з обома класами, бо в одному колі він знайде приклади простоти, природності та щирості, а в другому — витонченості, елегантності та вільнодумства: риси, які я рідко помічав у представників низького походження та виховання.

Але всі з перелічених мною рис навряд чи допоможуть історикові, якщо він не має доброго та чутливого серця. Як каже Горацій, автор, що хоче змусити мене заплакати, спершу повинен заплакати сам. Насправді жодна людина не може змалювати горе, якщо вона сама його не відчуває, описуючи його, і я не маю жодних сумнівів, що найпатетичніші та найзворушливіші сцени написано зі

сльозами на очах. Так само буває і з комічним. Я переконаний, що ніколи не змушу свого читача щиро сміятися, якщо сам при цьому не реготав — за винятком хіба що тих моментів, коли читач сміявся наді мною, а не зі мною. Можливо, це траплялося навіть при читанні окремих місць цього розділу — через що я його й закінчую.

1 «Спостерігач» (The Spectator) — «Спектейтор» — суспільно-політичний і сатиричний вісник, який видавався в Лондоні Джозефом Еддісоном і Річардом Стілом у 1711–1714 роках. Ідея його створення належала Еддісону.

2 Роу Ніколас (англ. Nicholas Rowe; 1674–1718) — англійський драматург, поет та письменник, вважається першим редактором творів В. Шекспіра.

3 Натяк на такі слова Горація:

«Хай, про Катона наслухавшись, хтось напустив би на себе
Вигляд суворий і в тозі короткій ходив би й босоніж».

(Горацій. Послання. Послання 19 «До мецената», рядок 12;
переклад А. Содомори. — Горацій. Твори. — К.: Дніпро, 1982).

4 Трохи змінений вираз Горація:

«Вірші лиш пишемо всі — хто вчивсь і не вчивсь їх писати».

(Горацій. Послання. Книга друга, 1. До Августа, рядок 115;
переклад А. Содомори. — Горацій. Твори. — К.: Дніпро, 1982).

5 Сверблячки (лат.).

6 Філіп Мілле р (англ. Philip Miller; 1691–1771) — англійський ботанік шотландського походження.. Філіп Міллер був сином селянина-городника. Протягом майже п'ятдесяти років, з 1721-го і майже до самої своєї смерті, був головним садівником ботанічного саду «Аптекарський сад Челсі». Член Лондонського королівського товариства.

7 Вільям Вічерл і (William Wycherley; 1640–1715) — англійський драматург епохи Реставрації.

8 Томас Отвей (Thomas Otway; 1651–1685) — англійський поет і драматург.

9 Девід Гаррік (David Garrick; 1717–1779) — англійський актор, драматург, директор театру Друрі-Лейн.

10 Коллі Сіббер (Colley Cibber; 1671–1757) — англійський актор та «актор-менеджер», драматург і поет-лауреат. Його невістка, Сіббер Сюзанна Марія (1714–1766), була однією з найпопулярніших акторок свого часу, майстерну гру якої високо цінував Філдінг.

11 Кетрін (Кітті) Клайв (Clive) (дів. Raftor; 1711–1785) — відома свого часу англійська співачка та актриса Королівського театру Друрі-Лейн.

12 Тут особливо доречно назвати цього великого актора та двох справедливо ушанованих актрис, адже всі троє сформувалися як лицедії, вивчаючи саму лише природу, а не копіюючи гру своїх попередників. Саме тому вони і змогли перевершити грою всіх їх, чого ніколи не досягне раболіпне стадо наслідувачів. (Примітка автора.)

13 Навпаки (лат.).

• • •

Далі — у повній книжці «Історія Тома Джонса, знайди. роман у 2 т. Т. 2».

nashaknyga.com.ua